
MARINA BAZINA

DJELOVANJE AKADEMSKOG ZBORA „PRO MUSICA” U
MOSTARSKOJ KATEDRALI*

Pregledni rad /
Review Paper
UDK: 78.087.68:27-523.41(497.6Mostar)

NACRTAK

Predmet istraživanja ovoga rada je osnivanje i djelovanje Akademskog zbora „Pro musica”, koji je vremenom postao glavni nositelj glazbene kulture grada Mostara, kao i njegov utjecaj na razvoj cjelokupne kulture grada i regije. U radu će biti predstavljene i osnovne informacije o katedralnom zboru „Marija”, prvom katedralnom zboru koji je bio rasadnik mladih pjevača ne samo za zbor „Pro musica” nego i sve ostale zborove, klape i sastave koji su djelovali i djeluju pri mostarskoj katedrali. Od osnutka do danas Akademski zbor „Pro musica” posebno se istakao i ostvario značajne rezultate, kako na polju razvoja glazbene kulture, tako i na promociji grada. To najbolje pokazuju koncerti i suradnje koje je ovaj zbor ostvario. U ovom radu po prvi će put biti kronološki prikazana djelatnost i sakupljena arhivska građa projekata i nastupa ovoga zbora. Rad je povezan s temom autoričina doktorskoga rada.

Ključne riječi: glazbena kultura, katedralni zbor, kultura, grad Mostar, „Pro musica”

UVOD

Glazba ima veliku važnost u ljudskom životu i kao takva može imati pozitivan ili negativan utjecaj. Budući da glazba nije zasebna pojava nego interdisciplinarna, ona će neizostavno ovisiti o kulturi¹ i povijesnom razdoblju u kojem čovjek živi.

* Rad je nastao na osnovi istraživanja provedenog u okviru doktorskog studija Etnomuzikologije na Umjetničkoj akademiji Sveučilišta u Splitu.

1 Kultura se razvija u vlastitoj dinamici, relativna je i obilježava određenu skupinu ljudi koja se vremenski nalazi u nekom geografskom mjestu. Ona ima različite sastavnice koje su međusobno strukturalno povezane. Može se reći da kulturu čine različiti obrasci, a jedan od njih je društveni koji označava cjelovitost organizacijskih struktura zajedničkoga života, normi i načela, koji reguliraju zajednički život u području obitelji, različitih skupina i države. Odnos religije i kulture ističe se dubokom povezanošću. Religija je na neki način ukorijenjena u jednoj kulturi i utječe na njezin razvoj, ali je prisutan i obratan utjecaj. Upravo je u kršćanskoj tradiciji i povijesti, religija bila ona koja je prožimala kulturu i imala utjecaj na njezin razvoj. (Usp. Mihaljević 2006: 25-36)

Razvoj kulture, prije svega glazbene, u mostarskoj katedrali nije bio jednostavan jer su na sve djelatnosti utjecala društvena i kulturna kretanja. Na društvenom polju zbog različitih uvjeta življenja bilo je teško okupiti pjevače i organizirati zbor, a na kulturnom planu trebalo je puno truda i rada da sve koliko-toliko funkcionira. Usprkos svemu vrijeme je pokazalo da se upornost zborovođa i pjevača isplatila jer je katedrala postala, trajala i traje kao ishodište glazbene kulture grada Mostara. Uspjeh se temeljio na kontinuiranom radu i obrazovanosti zborovođa koji su imali jasno postavljen cilj i njemu težili.

Namjera je ovoga rada predstaviti temeljne činjenice, događaje, repertoar i projekte zbora koji je nastao u okviru mostarske katedrale, a i činjenicu kako i koliko su liturgijsko pjevanje i crkvena glazba bili važni za razvoj cjelokupne glazbene kulture grada Mostara. Naime, u vremenu kada je kultura, kao i danas, bila od sekundarne važnosti, u mostarskoj je katedrali započela djelatnost koja će kasnije biti značajna ne samo za crkvu nego i za širu društvenu zajednicu. Pjevački zbor „Marija”, kojemu je temeljna zadaća bila sudjelovanje u liturgijskim slavljinama, postao je, tj. prerastao je u ishodište novih sastava koji su svojim izvedbama obilježili glazbenu povijest grada. Jedan je od tih sastava i Akademski zbor „Pro musica”. Cilj istraživanja bio je predstaviti utjecaj jednoga zbora na razvoj sakralne i šire glazbene kulture u katedrali i gradu. Vrijeme istraživanja ograničeno je na ono do 2012. godine, do kada je Akademski zbor „Pro musica” djelovao pri katedrali. Doprinos ovoga istraživanja u prvome je redu spašavanje od zaborava dijela kulturne prošlosti same katedrale i grada Mostara, isticanje djelatnosti i doprinosa zbora „Pro musica” i isticanje djelatnosti pojedinaca koji su glazbenu kulturu grada oživjeli i digli na vrlo visoku razinu.

POČETAK RAZVOJA GLAZBENE KULTURE U MOSTARSKOJ KATEDRALI²

Izgradnjom i posvetom mostarske katedrale stvorila se potreba za pokretanjem glazbene djelatnosti i tradicije u ovom novom prostoru glazbene djelatnosti koja će oživjeti na liturgijskom i na kulturnom polju, i to ne samo katedralu nego i cijeli grad. Sve do te 1980. godine pjevačka društva (kasnije kulturno-umjetnička), koja su u početku bila organizirana u okviru vjerskih zajednica s ciljem gajenja crkvene i svjetovne pjesme kojom su budili i jačali uspavanu nacionalnu svijest, a s druge strane utirali put razvijanju glazbene kulture svoga naroda, imala su značajnu ulogu u kulturnom i glazbenom životu grada i okolice.³

Katedralni zbor „Marija” osnovan je 1980. godine i glavni je simbol liturgijske glazbe mostarske katedrale. Za njegov osnutak zaslužni su sestra Gracija

2 Detaljniji prikaz početka razvoja glazbene kulture u mostarskoj katedrali vidjeti u: Bazina 2019.

3 Franičević 2011: 2.

Akmadžić⁴ i don Niko Luburić⁵. Svojim zalaganjem i trudom svih ovih godina pjevači katedralnog zbora, osim pjevanjem na liturgiji, ostavili su iza sebe neizbrisivi trag u kulturi grada Mostara. Temeljna zadaća zbora u prošlosti i sadašnjosti je uveličavanje nedjeljne svete mise u 11 sati, ali zbor i danas neumorno sudjeluje i redovito organizira koncerte za različite prigode. Katedralni zbor „Marija” bio je, kako je već rečeno, značajan rasadnik i temelj za izgradnju još niza zborova, sastava, klapa koji su djelovali i djeluju u mostarskoj katedrali.

Jedan od njih je i Akademski zbor „Pro musica”, za čiji je osnutak i djelovanje zaslužen don Dragan Filipović,⁶ svećenik koji je u katedralnu župu na službu došao 1993. godine i nastavio raditi tamo gdje su dotadašnji zborovođe i orguljaši stali. Osim što je oživio zbor „Marija”, koji je prekinuo svoj rad zbog ratnih okolnosti, don Dragan osnovao je mušku i žensku klapu, obnovio tamburaški orkestar i radio s dječjim zborom. Doticaj s velikim brojem srednjoškolaca u župi i glazbenoj školi, gdje je predavao, potaknuo ga je na još jednu zamisao – osnivanje zbora pjevača tog uzrasta. Svoju zamisao iznio je don Ivanu Periću⁷ pa su zajedno proširili tu ideju među učenicima. Nakon dva tjedna okupila su se 72 srednjoškolca koji su brzo napredovali i učili pjesme koje su im don Dragan i don Ivan stavljali na repertoar. Zboru su dali ime „Gaudeamus”. Svojim pjevanjem taj je zbor svaku nedjelju sudjelovao u misnom slavlju u 11 sati, što mu je i bila prvotna zadaća. Zbor je napredovao i kao samostalan ili dio većih zborova počeo bilježiti brojne nastupe u katedrali i izvan nje.

Značenje ovakvih zborova koji okupljaju mlade u tinejdžerskoj dobi je višestruko. Zborsko pjevanje i sve što uključuje takva aktivnost mogu utjecati, poboljšati, promijeniti i unaprijediti razmišljanja, stavove i procese odrastanja kod mladih, osobito u ovoj kriznoj dobnoj skupini. Kao specifičan način glazbovanja, zborsko pjevanje pokazuje i svoju sociološku komponentu utjecajem pjesme na identitet mladih pjevača i usmjeravanjem njihove energije u pozitivnom smjeru.⁸ Unatoč bitnim pomacima u području zborskog pjevanja, don Dragan je želio osnovati još jedan zbor koji će moći otpjevati i složenija glazbena djela.

AKADEMSKI ZBOR „PRO MUSICA”

Istovremeno s osnutkom zbora „Gaudeamus” i njegovim brzim napretkom don Dragan je počeo razmišljati o novom sastavu koji bi sačinjavali glazbeno pismeni

4 Sestra Gracija Akmadžić (Drinovci, 1941.) službu voditeljice zbora i orguljašice u mostarskoj katedrali obnašala je od 1980. do 1990. godine.

5 Don Niko Luburić (Ljubuški, 1951. – Mostar, 2020.) službu kapelana i voditelja zborova u mostarskoj katedrali obnašao je od 1981. do 1990. godine.

6 Don Dragan Filipović (Krehin Gradac, 1958.) službu kapelana i voditelja zborova (kao i ostalih sastava) u mostarskoj katedrali obnašao je od 1993. do 2012. godine.

7 Don Ivan Perić (Stolac, 1971.) završio je bogosloviju u Sarajevu, a 1996. godine zaređen je za svećenika na Rotimlji. Prvu službu kapelana dobio je u mostarskoj katedrali u kojoj je proveo vrijeme od 1996. do 2000. godine.

8 Dodig Baučić 2017.

pjevači. Kako sam ističe, htio je stvoriti zbor koji bi mogao otpjevati zahtjevnije stranice glazbene literature, nositi se s polifonijom i koji ne bi bio isključivo liturgijski zbor za potrebe nedjeljne mise, zbor koji bi bio sačinjen od studenata koji su studirali u gradu Mostaru i koji bi se vikendom možda vraćali svojim kućama. Koncem 2001. i početkom 2002. godine don Dragan je započeo okupljati pjevače. To su uglavnom bili pjevači iz nekog od prije navedenih katedralnih zborova ili učenici Srednje glazbene škole Ivana pl. Zajca gdje je don Dragan radio. Tako je vokalna skupina „Pro musica” počela s radom 2002. godine kada je imala samo osam članova, nakon nekog vremena deset pa dvanaest da bi se broj poslije postupno povećao. U početku su svi članovi zbora bili glazbeno obrazovani i zbog toga mu je don Dragan dodijelio naziv „akademski”, ali s vremenom, kako su širili repertoar, sami su članovi iskazivali želju za proširenjem i primanjem novih pjevača. Probe su se održavale dva puta tjedno u katedralnim prostorijama, koje i danas brojnim fotografijama i priznanjima svjedoče o nastupima i djelovanju ovoga zbora. Svaki novi član zbora „Pro musica” morao je proći audiciju jer je don Dragan želio pronaći mlade ljude koji su se mogli i htjeli potruditi oko zahtjevnijih glazbenih djela te tako, na neki način, obogatiti svoj grad, ali i šire prostore duhovnim i ostalim vrstama umjetničke glazbe. Prvih godina djelovanja, točnije sve do 2006. godine, ovaj je zbor gradió svoj repertoar na troglasnim i četveroglasnim polifonim i homofonim skladbama, kao npr. *K’o košuta* (F. Schubert), *O, Bože nisam vrijedan* (J. Haydn), *O Bone Jesu* (G. P. da Palestrina), *Sakramentu veličajnom* (A. Canjuga), *Svrši stopi moje* (K. Odak) itd., kao i skladbama koje je samo za njega pisao zborovođa Filipović, uvijek pazeći na zahtjevnost djela i mogućnosti pjevača. Sa zborom, može se slobodno reći, rastao je i don Dragan kao skladatelj što je vidljivo u njegovu opusu. Sve do 2006. godine, kada je izvela prvi rekvijem, o čemu se u nastavku rada detaljnije govori, „Pro musica” je nastupala na svečanostima kao što su promocije, proslave patrona župe, svete mise i sl.

Od svog osnutka do danas zbor „Pro musica” djeluje na području Mostara. Ozbiljnost i profesionalnost u radu zbora zastupljeni su od samog početka, a o tome svjedoče činjenice kako zbor od 2002. godine ima svoga službenog korepetitora, prof. Marijanu Pavlović, a od 2007. godine predsjednika i tajnika⁹ koji vode brigu o tehničkim stvarima vezanim za nastupe, probe i dr. Volje i entuzijazma kod pjevača nikada nije nedostajalo, ali usprkos tome zbor je imao i razdoblje kada je gotovo ugašen. Naime, sve do 2012. godine, do kada je don Dragan bio u župi u mostarskoj katedrali, zbor je djelovao pri katedrali gdje su se održavale probe i veći dio koncerata. Premještanjem don Dragana u drugu župu (udaljenu od Mostara 35 kilometara) zbog njegovih novih obveza, udaljenost i nedostatak prostora za probe doveli su u pitanje opstanak zbora. Kako nastaviti s radom kada sve one pogodnosti koje je zbor imao u katedrali sada nema, a

9 Predsjednici Akademskog zbora „Pro musica”: Mladen Kostić (2003. – 2011.); Mario Glibić (2011. –). Tajnici Akademskog zbora „Pro musica”: Tea Vučina (2007. – 2016.); Marina Bazina (2016. – 2019.); Davor Kožul (2019. –).

opet kako prestati kada su pjevači, kojih je u tom trenutku bilo oko 100, željni novih projekata – to je pitanje koje se postavljalo zborovodi i pjevačima. Volja za opstankom bila je veća od nametnutih problema. Svjestan kompleksnosti situacije, ali na molbu pjevača, don Dragan je pronašao rješenje. Novi prostor za probe bila je „Aluminij galerija” u gradu, koja je imala sve osim uvjeta za rad zbora (bez klavira, bez stolica, prostora za odlaganje nota, itd.). Ipak, probe su se održavale, novi projekt „Via crucis”¹⁰ je nicao, a želja za opstankom rasla. Nakon par mjeseci, uz zahvale na pomoći i susretljivosti domaćinima Galerije, „Pro musica” seli u novi prostor zgrade HKD-a „Napredak” u Mostaru gdje djeluje i danas. Izlaskom iz prostora katedrale „Pro musica” prestaje biti katedralni zbor, a postaje gradski te se i registrira kao samostalna udruga. Probe se zbog obveza zborovode održavaju jedanput tjedno, ali kod složenijih projekata pjevači se trude organizirati i uz pomoć glazbeno obrazovanih kolega sami vježbati dionice. Upravo zbog navedenih činjenica, istraživanje je ograničeno na razdoblje do 2012. godine, do kada „Pro musica” djeluje u katedrali.

Zbor „Pro musica” može se pohvaliti suradnjom s brojnim glazbenim institucijama kao što su: Simfonijski orkestar Mostar, Dubrovački simfonijski orkestar, Zagrebačka filharmonija, Sarajevska filharmonija, Novosadski „Big Band”, Hrvatska glazba Mostar, Orkestar mladih hrvatskih akademija u Dubrovniku, Umjetnička akademija u Splitu, HNK Osijek, HNK Split. Tu su i druge kulturne institucije s kojima je zbor imao suradnju: Pasijska baština Zagreb, Matica hrvatska Zagreb, Matica hrvatska Mostar, „Napredak” Sarajevo, „Napredak” Mostar, „Napredak” Dubrovnik, Narodno kazalište u Sarajevu, Dani kršćanske kulture Zagreb. Osim navedenog, važno je zabilježiti i dirigente s kojima je zbor surađivao: Nikica Kalogjera, Stipica Kalogjera, Robert Homen, Noorman Widjaja, Hari Zlodre, Mladen Tarbuk, Christoph Campestrini, Alan Bjelinski, Domeniko Briški, Julio Marić, Tomislav Fačini, Fedor Vrtačnik, Igor Tatarević. Osim izvedbi u Mostaru, zbor je nastupao u Sarajevu, Zagrebu, Beču, Klagenfurtu, Rimu, Dubrovniku, Šibeniku, Osijeku, Đakovu, Vukovaru i Kotoru.

Jedan od prvih nastupa Akademskog zbora „Pro musica” bio je 4. siječnja 2003. godine, kada je zbor nastupio uživo na Hrvatskom radiju Herceg Bosne u Mostaru. Ovaj je sastav pjevao i za vrijeme mise na Bogojavljenje 6. siječnja iste godine kod dominikanaca u Dubrovniku. Nakon te mise održali su i prigodan koncert za nazočne vjernike. Oci dominikanci i svi nazočni bili su oduševljeni pjevanjem ove mostarske pjevačke skupine.¹¹

10 Autorsko djelo don Dragana Filipovića.

11 Čirko 2004: 16.

NASTUPI AKADEMSKOG ZBORA „PRO MUSICA”

IZVEDBA DJELA *DONA EIS REQUIEM*

Idući značajan nastup Akademskog zbora „Pro musica” bio je u Mostaru na promociji Teološkog instituta 2004. godine. Zbor je tada otpjevao motet *Exultate iusti in Domino* (L. G. Viadana) te odličnom izvedbom na svoj način zahvalio voditelju na cjelokupnom trudu, radu i vremenu uloženom u rast i napredak. Skladbe *O bone Jesu* (G. P. da Palestrina), *Jubilate Deo* (W. A. Mozart) i spomenuta *Exultate iusti in Domino* bile su samo uvod u ono što je don Dragan polako spremao za pjevački sastav. Prvi važan projekt bila je izvedba autorskog rekvijema njihova zborovođe pod nazivom *Dona eis requiem* (Daruj im mir). Zbor je tada brojio 18 pjevača koji su bili glazbeno obrazovani i, prema riječima autora, ovo im djelo nije stvaralo teškoće u pjevanju. Naprotiv, rado su dolazili na probe i vježbali dva puta tjedno. Nakon dva mjeseca vježbanja u mostarskoj je katedrali u povodu Dušnoga dana 2. studenoga 2006. godine, nakon svetog misnog slavlja, upriličena praizvedba djela *Dona eis requiem*. Djelo je sastavljeno od osam različitih brojeva: četiri vokalna (koji su predstavljali molitve ljudi) i četiri instrumentalna (koji su predstavljali pokojnike). Posvećeno je poginulima u Domovinskom ratu. Uz zbor „Pro musica” izvođači su bili Komorni sastav Simfonijskog orkestra iz Mostara i sopranistica Amira Voljevića, pod ravnanjem maestra Julija Marića iz Sarajeva. Vjernici i ljubitelji glazbe do posljednjeg su mjesta ispunili katedralu, a oduševljenje djelom iskazali su burnim pljeskom.¹² Iste godine zbor „Pro musica” nastupio je i u Sarajevu 5. prosinca na humanitarnom koncertu „Srcem bez granica” koji su organizirale časne sestre Služavke Malog Isusa radi pomoći Dječjem domu „Egipat” koji je osnovao prvi vrhbosanski nadbiskup Josip Stadler.¹³

PUTOVANJE U RIM

U 2007. godini, točnije od 5. do 11. veljače, zbor „Pro musica” imao je radost i čast sa svojim zborovođom posjetiti vječni grad Rim. Kao najvažniji događaj na tom hodočašću njihov zborovođa ističe susret s papom Benediktom XVI. dana 7. veljače, kada su studenti i zapjevali Papi, a on ih pozdravio na hrvatskom jeziku. Drugi važan događaj zbio se 10. veljače na Stepinčevo. U crkvi sv. Jeronima zbor „Pro musica” pjevao je za vrijeme svete mise kojoj je predsjedao kardinal Franc Rode uz koncelebraciju 7 biskupa i 52 svećenika. Dirigirao je don Dragan uz orguljsku pratnju prof. Marijane Pavlović.¹⁴

Rekvijem don Dragana izveden je ponovno 2007. godine, i to tri puta uzastopce: 31. listopada u Sarajevu, 1. studenoga u Mostaru i 2. studenoga u Šibeniku pod dirigentskom palicom mo. Julija Marića. U izvedbi su uz pjevače Akademskog

12 *** 2006: 4.

13 *** 2007a: 25.

14 *** 2007b: 16.

zbor „Pro musica” sudjelovali i Komorni sastav Simfonijskoga orkestra iz Mostara te solistice sopranistice Amira Voljevića i Nera Gojanović. Osim te skladbe, u Mostaru i Šibeniku praižvedena je i skladba *Zbogom* don Dragana Filipovića, posvećena hrabrim ljudima koji su stradali u kornatskoj tragediji. Prije izvedbe u Šibeniku slavljena je sveta misa koju je predvodio biskup Ante Ivas, a pjevao je zbor „Pro musica”.¹⁵

Slika 1. Akademički zbor „Pro musica” u crkvi sv. Jeronima u Rimu (privatna zbirka autorice i članice zbora Marine Bazina)



Slika 2. Nakon izvedbe djela *Dona eis requiem* u Šibeniku s biskupom Antom Ivasom (privatna zbirka autorice i članice zbora Marine Bazina)



15 *** 2007c: 20.

ORATORIJ *GALIOTOVA PESAN*

U 2008. godini zbor „Pro musica” ostvario je još jedan projekt, još jedno autorsko djelo zborovođe – praizvedbu oratorija *Galiotova pesan*. Glazbena je partitura za zbor tražila veći broj pjevača od onoga koji je u tom trenutku „Pro musica” imala, pa je don Dragan u ovaj projekt odlučio uključiti još tri zbora: zbor Glazbene škole Ivana pl. Zajca u Mostaru (zborovođa J. Bendžo), Sveučilišni akademski zbor Glazbene kulture (zborovođa K. Krolo-Šarac) te Zbor mladih „Gaudeamus” koji je djelovao pri katedrali u Mostaru (zborovođa don D. Filipović). Ta četiri zbora složena su u jedan koji je tada nazvan Oratorijski zbor Mostar. Kako sam ističe, u tom projektu don Dragan je po prvi put dobio mogućnost surađivati s dvama zborovima koji su djelovali u obrazovnim institucijama grada. Prema njegovim riječima, cilj je bio pružiti djeci i studentima priliku pjevati uz orkestar, uz soliste, susresti se s dirigentom te upoznati rad na zahtjevnijem djelu. Nakon višemjesečnog vježbanja, 23. svibnja 2008. godine, u Hrvatskom domu hercega Stjepana Kosače pred mnogobrojnom publikom ostvarena je praizvedba oratorija *Galiotova pesan* maestra don Dragana Filipovića. Izveli su ga članovi Oratorijskog zbora Mostar i Simfonijskog orkestra Mostar pod ravnanjem maestra Roberta Homena. Korepetitorica Oratorijskog zbora bila je prof. Marijana Pavlović. Povod za nastajanje ovog oratorija bili su stihovi pjesme Vladimira Nazora *Galiotova pesan*, a svojom je glazbom don Dragan želio poslati poruku oslobođenja od okova različitih „galija” suvremenoga svijeta.¹⁶

U istoj je godini Oratorijski zbor posjetio Vukovar, na dan kada se obilježavala 17. obljetnica pada grada i Dan sjećanja na žrtve rata. Mladi pjevači su na misama u vukovarskoj crkvi sv. Filipa i Jakova te u borovskoj crkvi Gospe Fatimske otpjevali *Missu brevis u B-duru* (J. Haydn), motet *Svrši stopi moje* (K. Odak), *Ave verum corpus* (W. A. Mozart), *Aleluju* (G. F. Händel) te sakralna djela J. S. Bacha, Š. Marovića i F. Schuberta, uz klavirsku pratnju prof. Marijane Pavlović.¹⁷

Slika 3. Pjevači sa zborovođom don Draganom Filipovićem u borovskoj crkvi Gospe Fatimske (privatna zbirka autorice i članice zbora Marine Bazina)



16 *** 2008a: 20.

17 *** 2008b: 26.

MOZARTOV REKVIJEM

Podići kulturnu razinu u gradu, odgojiti slušateljsku publiku, pružiti sugrađanima ono što su mogli čuti samo izvan granica svoga grada i države – to su bile samo neke od ideja i zadaća zbora „Pro musica” i njihova zborovođe. Kako su projekti bili zahtjevniji, tako se povećavala i potreba za novim pjevačima pa je zbor sve više surađivao sa Zborom mladih „Gaudeamus” i Sveučilišnim akademskim zborom. Godina 2009. zasigurno će biti zapamćena po povijesnoj izvedbi Rekvijema u d-molu (KV 626) W. A. Mozarta u gradu Mostaru s domaćim pjevačima. Sedam godina od početka rada sa zborom voditelj se odlučio za taj projekt smatrajući da su pjevači u tom trenutku dorasli izvedbi takvog djela. I nije pogriješio! Jedno od najpoznatijih djela klasične glazbe izvedeno je te godine u Velikom tjednu čak tri puta: u Mostaru 6. travnja, u Posušju 7. travnja i u Dubrovniku 9. travnja. Izvedbama je ravnao zagrebački dirigent Robert Homen, a kao solisti nastupili su: Maja Mejovšek, sopran; Marijana Homen, alt; Tvrtko Stipičić, tenor; Ivica Šarić, bas; uz instrumentalnu pratnju Simfonijskoga orkestra Mostar i Dubrovačkoga simfonijskog orkestra. Oko stotinu pjevača iz akademskih zborova „Pro musica” i „Gaudeamus” te Sveučilišnog akademskog zbora pripremalo se za ovu izvedbu mjesecima, uz vodstvo don Dragana Filipovića i mr. art. Katje Krolo-Šarac. Don Dragan kaže da su tih mjeseci vježbanja među pjevačima vladali pozitivna energija, euforija i druženje. Rado su dolazili na probe i pjevali redovito dva puta tjedno, a pred same nastupe i više puta. Željeli su raditi, a kada su osjetili da je djelo iznimno vrijedna glazba, zavoljeli su ga. U takvom ozračju ni zahtjevnije stranice ni polifonija nisu bile teške.

Reakcija publike i oduševljenje izvedbom mostarskih pjevača zabilježeni su u dnevnom tisku.

„Puna četiri mjeseca u mostarskoj su prvostolnici trajale probe za izvedbu Mozartova *Requiem*a. Tri akademska oratorijska zbora, predvođena don Draganom Filipovićem, mjesecima su upjevali jedno od najzahtjevnijih djela klasične glazbe, s nestrpljenjem čekajući praiizvedbu. Znali su da su spremni za velika djela. Rezultat ogromnog truda i odricanja je veličanstvena, grandiozna izvedba ove mise za pokojne kakvu će Mostar, ali i šira regija, zauvijek pamtit. U mostarskoj prvostolnici natiskalo se oko tisuću ljudi koji nisu skrivali oduševljenje onim što su tu noć čuli i vidjeli. Publici je pošlo za rukom više od 150 izvodača čak dva puta vratiti na bis! – Zar ovakvo nešto postoji kod nas? Bože dragi! – mnogi su se u nevjerici pitali. I te kako! Postoje ljudi poput don Dragana, profesorice Katje Krolo-Šarac, Amire Voljevice i Marijane Pavlović, koji u tišini i bez buke predano rade s mladim naraštajima. Mladim ljudima od 15 do 25 godina koji su pokazali istinsko umijeće pjevanja.”¹⁸

Od važnijih nastupa, odnosno događaja u 2009. godini izdvojit ćemo i posjet Rimu u mjesecu listopadu. Na Blagdan sv. Jeronima, po kojemu nosi ime hrvatska crkva u Rimu, pjevali su baš u toj crkvi na večernjoj misi. Dirigirao je don Dragan, a zbor je na orguljama pratila prof. Marijana Pavlović.¹⁹

18 *** 2009c: 4-5.

19 *** 2009b: 21.

S „Gaudeamus” zborom mladih, „Pro musica” je 17. i 18. studenoga 2008. posjetila Škabrnju, gdje je sudjelovala u obilježavanju 17. godišnjice stradanja tog ravnokotarskog mjesta u Domovinske ratu. Uoči obljetnice, 17. studenoga, zborovi su uz instrumentalnu pratnju Gudačkoga kvarteta Mostar i studenata Umjetničke akademije iz Splita izveli djelo *Dona eis requiem* don Dragana Filipovića. Izvedbom glazbene molitve za pokojnike, u kojoj je sudjelovala i sopranistica Monija Jarak, ravnao je Hari Zlodre. Na Dan sjećanja zborovi su sudjelovali na misi u 17 sati u crkvi Gospina Uznesenja za poginule u Škabrnji, koju je predvodio mons. Ivan Prenda, zadarski nadbiskup.²⁰

Slika 4. Izvedba Mozartova *Rekvijema* u mostarskoj katedrali (privatna zbirka autorice i članice zbora Marine Bazina)



MISERERE NOBIS

Trud i volja za vježbanjem mladih pjevača bio je trajni poticaj don Dragana za stvaranje novih autorskih djela. Ovoga puta to su bile tradicionalne korizmene pjesme i napjevi, obrađeni za mješoviti zbor, soliste i orkestar, kao i neke nove skladbe koje je autor sakupio u djelo *Miserere nobis* (Smiluj se nama, Gospodine). Praizvedba je bila u mostarskoj katedrali Marije Majke Crkve 26. ožujka 2010. godine. Sudjelovali su Katedralni oratorijski zbor Mostar, Simfonijski orkestar Mostar i studenti Umjetničke akademije Sveučilišta u Splitu. Izvedbom je ravnao dirigent Hari Zlodre. S pjevačima su, uz don Dragana, vježbale i korepetirale s. Matea Krešić i prof. Marijana Pavlović. Dan poslije djelo je izvedeno u međugorskoj crkvi sv. Jakova apostola pred mnoštvom svećenika, časnih sestara i vjernika, koji su uživali u zvucima korizmene popijevke.

20 *** 2010: 38.

„Brojni vjernici nazočili su ovome glazbenom ugođaju koji ih je uveo u Veliki tjedan, dane Isusove muke, boli, razapinjanja, smrti i uskrsnuća. Svaka riječ, svaki stih izgovoren i pročitani između stavaka, svaki ton odsviran i otpjevan bio je poticaj za razmišljanje i razmatranje Isusove muke i trpljenja koje je podnio za nas. Bio je to jedinstven spoj glazbe, riječi i stihova, što je i slušateljstvo prepoznalo te sa zahvalnošću pljeskom i pohvalama nagradilo pjevače, svirače, čitače, dirigenta i autora.”²¹

L. VAN BEETHOVEN: DEVETA SIMFONIJA

U 2010. godini zbor je ponovno izveo Mozartov Rekvijem. Na poziv Dubrovačkoga simfonijskog orkestra, a uz njihovu pratnju Rekvijem je izveden 1. travnja u tvrđavi Revelin u Dubrovniku. Za pjevače je bila posebna izvedba pod ravnanjem dirigenta Noormana Widjaje.²² Bilo je to za mostarske pjevače veliko iskustvo, a za dirigenta Widjaju, prema riječima don Dragana, veliko iznenađenje – pri tome je mislio na kvalitetu i mogućnosti zbora. Tu je večer nakon izvedbe maestro Widjaja predložio don Draganu da započnu vježbati Beethovenovu Devetu simfoniju. Znajući kompleksnost toga djela, don Dragan nije bio siguran hoće li ovaj projekt uspjeti, pogotovo zbog ograničenog vremena. Imali su na raspolaganju pola godine, od čega je vrijeme ljetnih odmora bilo upitno, naime, nisu svi pjevači bili iz Mostara. Usprkos okolnostima i preprekama koje su bile pred njima, don Dragan i zbor odlučili su se na uvježbavanje Devete simfonije i djelo se polako usvajalo. Dana 21. listopada u tvrđavi Revelin u Dubrovniku, uz pratnju Simfonijskoga orkestra Dubrovnik i po drugi put pod dirigentskom palicom maestra Normana Widjaje, mostarski su pjevači izveli Beethovenovu Simfoniju. Veličinu i važnost ove izvedbe mladi pjevači tada zasigurno nisu shvaćali. Njih je nosila ljubav prema zbornom pjevanju, adrenalin zbog saznanja da su uspjeli, da nisu nigdje ispali iz ritma ili intonacije, ali i činjenice da ovim uspjehom pišu povijest svoga grada i postaju dijelom, tj. sudionicima dubrovačke kulture.

Isto su djelo izveli i u idućoj, 2011. godini u Mostaru, i to prvi put u povijesti grada. U izvedbi su sudjelovali: Katedralni oratorijski zbor, Akademski pjevački zbor Sveučilišta u Mostaru, Zbor Glazbene škole Ivana pl. Zajca, Dubrovački simfonijski orkestar, solisti zagrebačke Opere (Adela Golac-Rilović, sopran; Sonja Runj, alt; Domagoj Dorotić, tenor i Matija Meić, bas). Izvedbom je ravnao maestro Noorman Widjaja. O uspješnoj izvedbi toga djela izvještavali su brojni mediji.

„Na kraju koncerta ushićen je bio i dirigent Noorman Widjaja, jedan od najvećih dirigentata današnjice, koji je oduševljen grlio pjevače, zbor i soliste te zborovođu don Dragana Filipovića, zahvaljujući kojemu je Beethovenova ‘Deveta simfonija’, nakon Dubrovnika,

21 Arapović 2010: 16.

22 Noorman Widjaja rođen je u glazbeničkoj obitelji. Njegov talent uočili su kad je bio jedanaestogodišnjak, kada je na koncertu u čast predsjednika Jakarte zamijenio svoga bolesnog oca, dirigenta. Studij klavira započeo je 1969. godine. Godine 1982. odlazi u Nürnberg, gdje započinje njegova dirigentska karijera. Od 2009. godine glavni je gostujući dirigent Dubrovačkog simfonijskog orkestra.

po prvi put izvedena i u Mostaru. Jednako kao što su i publika i Widjaja bili oduševljeni cijelim koncertom, solisti su bili oduševljeni ili, bolje reći, iznenađeni. Dragan Filipović nam priča kako ga je jedan solist pitao ima li Mostar pola milijuna stanovnika, s obzirom na zbor koji ima. Jer i mnogo veći gradovi, poput Dubrovnika, zbora nemaju pa na koncertu kao što je bio ovaj u Mostaru, nastupaju gostujući zborovi. U Mostaru su Beethovenovu simfoniju izvele domaće snage i pokazale kvalitetu i mogućnosti koje bi zadovoljile i mnogo veće sredine, gdje se u kulturu i razvoj domaćih snaga ulaže mnogo više i planski. ‘Nismo iznenađeni jer znamo da smo dali maksimalno, i doista su i pjevači i svirači, dirigent i solisti, i zbor, da tako kažem, bili poneseni. Djelo je sazrelo’, kazao nam je nakon izvedbe zborovođa don Dragan Filipović. No, on nije samo zborovođa, nego entuzijast koji okuplja mlade u zbor, potiče ih na rad i razvijanje i zahvaljujući kojemu i Mostar ima priliku biti domaćin ovako velikom koncertu.’²³

Slika 5. Plakat koji najavljuje izvedbu Beethovenove Devete simfonije u Mostaru (Župni ured mostarske katedrale)



GOSTOVANJE U KOTORU

Katedralni zbor mladih („Pro musica” i Zbor mladih „Gaudeamus”) nastavlja svoje aktivnosti i u idućoj godini. Tako je 5. veljače 2011. godine održan svečani koncert u kotorskoj katedrali u povodu Blagdana sv. Tripuna. Uz don Draganov pozdrav i dobrodošlicu nazočnima te razmatranja koja je čitala Andrea Matić, pjevači su započeli skladbom *Braćo moja, radujmo se...* Iz sakralne riznice

23 *** 2011a: 58-59.

tonova i riječi ljubitelji duhovne glazbe slušali su skladbe najpoznatijih glazbenih umjetnika poput G. Rossinija, G. P. da Palestrine, J. Haydna, K. Odaka, W. A. Mozarta i drugih. U programu su nastupili solisti: Andela Ljubić, sopran; Karlo Milićević, tenor; Josip Prskalo, bas; Mario Zovko, bas; flautistice Tina Korać i Maja Ćorić, dok je glasovirsku pratnju izvodila prof. Marijana Pavlović. U nedjelju 6. veljače na Blagdan sv. Tripuna slavljena je svečana sveta misa u katedrali, gdje su liturgijsko pjevanje predvodili mostarski i kotorski pjevači.²⁴ Pred katedralom je poslije misnog slavlja postrojena Bokeljska mornarica koja je izvela svoje tradicionalno kolo.²⁵

POSVETA VUKOVARU

Uoči 20. obljetnice pada Vukovara, 17. studenoga 2011. godine u mostarskoj je katedrali održan veličanstveni koncert pod naslovom „Koncert-molitva za one koji su prije dvadeset godina dali živote da bismo mi slobodno živjeli, od Vukovara, Škabrnje, Herceg-Bosne do Dubrovnika”. Izvedeno je djelo W. A. Mozarta *Vesperae Solennes de confessore* (Svečana večernja molitva). Osim toga, izvedene su i skladbe *Ich bin der Welt abhanden gekommen* (G. Mahler), *Agnus Dei* iz Mise u h-molu (J. S. Bach) te *Lacrimosa* iz Rekvijema u d-molu (W. A. Mozart). U izvedbi su sudjelovala tri velika zbora: Katedralni oratorijski zbor Mostar („Marija”, „Gaudeamus” i „Pro musica”) – zborovođa don Dragan Filipović, Akademski pjevački zbor Sveučilišta u Mostaru – zborovođa Katja Krolo-Šarac i Zbor Glazbene škole Ivana pl. Zajca – zborovođa Jugoslav Bendo. Kao solisti nastupili su: Žana Marendić-Bučević, mezzosopran; Antonija Teskera, sopran; Vera Obukhova, mezzosopran; Mirjan Bukmir, tenor; Marijo Krnić, bas. Zborove i soliste pratili su Simfonijski orkestar Mostar i studenti Umjetničke akademije Sveučilišta u Splitu pod ravnanjem dirigenta Harija Zlodre. Dan poslije, 18. studenoga, koncert je ponovljen u pločanskoj crkvi Kraljice Neba i Zemlje u povodu 50 godina postojanja župe. Dugotrajnim pljeskom nakon izvedbe ljubitelji sakralne glazbe nagradili su izvođače.²⁶

VERDIJEV REKVIJEM

Nakon što su na obostrano zadovoljstvo Dubrovački simfonijski orkestar i dva zbora iz Mostara izveli Mozartov Rekvijem u Mostaru i u Dubrovniku, zatim čuvenu Beethovenovu Devetu simfoniju, u 2012. godini u korizmi upriličili su izvedbu Verdijeva Rekvijema. I za to je djelo „Pro musica” trebala suradnju zbog većeg broja pjevača koje djelo zahtijeva. Pjevači svih triju zborova („Pro musica”, „Gaudeamus” i Akademski zbor Sveučilišta u Mostaru) bili su svjesni

24 „Ovaj događaj oduševio je mlade pjevače mostarskih zborova koji su uživali u kadrovima proslave. U posljednjepodnevnim satima pjevači su posjetili gradić Perast, gdje ih je pozdravio i ugostio don Srećko Majić. Nakon kratkog odmora u Perastu uputili su se natrag u Mostar obogaćeni duhovnom okrpom i novim iskustvima i susretima iz Boke kotorske.” (***) 2011b: 22-23)

25 *Ibid.*

26 (***) 2011c: 26.

složenosti partiture, ali i časti i povjerenja koje su dobili od maestra Widjaje i Dubrovačkog simfonijskog orkestra. Neumorno su svakoga tjedna dolazili dva puta na probe, slušali i pjevali po više sati stavke Rekvijema. Uspoređivali su ga s Mozartovim. Često bi na probama isticali da je zahtjevniji i ne tako melodičan kao Mozartov, ali su ga na kraju čak i bolje prihvatili.

O razdoblju priprema i uvježbavanju djela, a prisjećajući se i izvedbe Mozartova Rekvijema, vrlo emotivno govori jedan od sudionika, zborist i tadašnji student Studija glazbene umjetnosti u Mostaru Zvonimir Pejić:

„*Messa da requiem* – grandiozno djelo talijanskoga skladatelja Giuseppea Verdija; jedno je od najznačajnijih i vjerojatno najzahtjevnijih djela u cjelokupnoj vokalno-instrumentalnoj glazbenoj literaturi. Imao sam sreću susresti se upravo s ovim djelom u svojoj dvadeset trećoj godini i to mi je, kao osobi koja je odlučila život posvetiti glazbi, mnogo značilo. Štoviše, kad bih morao izdvojiti najupečatljiviji događaj u dosadašnjem životu, to bi sigurno bio dan izvođenja ovog djela. Osim što sam uživao u svakom izvedenom tonu, djelo mi je na neki način potvrdilo izreku s kojom se svi skoro svakodnevno susrećemo, a ona glasi: ‘Ukoliko nešto stvarno želiš, uporno radi i to ćeš ostvariti.’ Moram priznati kako dosad nisam baš ozbiljno shvaćao tu rečenicu i zvučala mi je pomalo isprazno kao i većina ostalih ‘narodnih mudrosti’. Upravo sam s *Messa da requiem* shvatio pravo značenje navedene rečenice i uvjerio se u njezinu istinitost. Za *Messa da requiem* sam davno čuo, još dok sam u srednjoj školi na nastavi glazbene kulture učio o *requiemu* kao glazbenoj vrsti. Ipak, veća pozornost bila je posvećena Mozartovom *Requiemu*, a zahvaljujući njemu sam i doživio Verdija toliko snažno. A, evo, kako se to i dogodilo. Godine 2009. pružila mi se prilika, kao i ostalim studentima Glazbene umjetnosti, izvesti Mozartov *Requiem* nastupajući u Akademskom zboru Sveučilišta u Mostaru. Probe su bile utorkom i četvrtkom. U to vrijeme bio sam još član zbora ‘Pro musica’ pod vodstvom maestra don Dragana Filipovića koji je bio inicijator ideje za izvođenje tog veličanstvenog djela. Probe ‘Pro musicae’ bile su ponedjeljkom i srijedom. Ukupno četiri probe zbora tjedno nije mala brojka. Unatoč tome, niti jednu nisam propustio i ne sjećam se da sam prije toga s tolikim entuzijazmom išao pjevati. Mene, kao i ostale kolege, Mozart je potpuno obuzeo, bio je glavna tema svih naših druženja. Uskoro su uslijedile izvedbe i bilo je i više nego odlično. Pogotovo u Dubrovniku. Revelin ispunjen do posljednjeg mjesta, Akademski zbor i ‘Pro musica’ ujedinjeni, svirao je Dubrovački simfonijski orkestar, a za dirigentskim pultom karizmatični maestro Norman Widjaja. U svom stilu, dirigira napamet. Kako sam govori, note mu samo smetaju. Zaista poseban dirigent koji ne dirigira samo rukama već i svakim dijelom svoga tijela. Svima je ostalo u sjećanju njegovo dirigiranje stavka ‘Lacrimosa’. Skoro da ruke nije ni pomaknuo. Ali, onaj grč na njegovu licu govorio je više nego je trebalo. Od svakog člana zbora i orkestra izvukao je više nego što smo mislili da možemo. Nažalost, nisam toliko rječit da to opišem. Nakon više uspješnih izvedbi Mozartova *Requiem*a (Dubrovnik, Mostar, Đakovo, Osijek, Vukovar, Sarajevo...) počelo se postavljati jedno poprilično nezgodno pitanje: Što sad? Što dalje? Je li moguće pronaći neku skladbu koja će čitav zbor toliko motivirati na rad kao što je to bilo s Mozartom? Odgovor je dao tadašnji voditelj Dubrovačkog simfonijskog orkestra Pero Šiša. Njegov prijedlog bio je *Messa da requiem* [G. Verdija]. Sjećam se kako don Dragan i nije bio previše oduševljen idejom. Očito je bio i te kako svjestan što čeka i njega i zbor ukoliko odluka padne na izvođenje. Mi, članovi zbora tada, nismo bili svjesni o kakvom se djelu radi te smo ga puni samopouzdanja nagovarali da pristane na prijedlog. Uzaludne su bile njegove riječi kako su mnogo iskusniji zborovi ‘lomili zube’ na spomenutoj skladbi. Kao što rekoh, uzaludne su bile njegove riječi. Pala je odluka i krenulo se s uvježbavanjem. Čim smo uzeli notni zapis, postalo nam je jasno čemu tolika nesigurnost kod don Dragana. Povratka nije bilo, nastupi su bili dogovoreni u Dubrovniku te u Mostaru i to se moralo ispoštovati. U samom početku nitko nije bio oduševljen djelom,

svi kao da su očekivali više od Verdija. Tako je bilo i sa mnom. Mozart se već toliko uvukao pod kožu i bilo je dosta čudno pjevati neki drugi *requiem*. Čitavo djelo izgledalo je (i nama zvučalo) kao hrpa nabacanih nota koje baš i nemaju previše veze jedna s drugom. Mozart je govorio kako je spajao samo one note koje se vole, a ja sam se često pitao zašto to i Verdiju nije palo na pamet. Mozart je izgledao ljepši i jednostavniji; vidjela se i čula svaka melodija, tema se mogla lako prepoznati (i u notama i u uhu), harmonija je i te kako jasna. Kod Verdija potpuna suprotnost. Na probama je svatko pratio samo svoju dionicu i trudio se ispjevati je bez pogreške. Ostale glasove nitko nije ni slušao, jedva se izlazilo na kraj i sa svojim notama. Stilaska razlika između ovih dvaju velikana bila je očita. Trebalo je vremena da Verdi svima uđe u uho. Nakon određenog vremena, dosta proba i preslušavanja to se i dogodilo. Stavci su polako počeli dobivati svoj oblik i *Requiem* je na probama sve više sličio onome s CD-a.

Uslijedili su nastupi. Maestro Norman Widjaja, Dubrovački simfonijski orkestar, Akademski zbor i ‘Pro musica’. Izvedba u Dubrovniku nije prošla baš najbolje. Razloga je više: akustika, sparina... no, možda je ipak najveći razlog preveliki respekt prema samom djelu. Mlad i ne toliko iskusan zbor u pojedinim trenutcima činio se nedorastao zalogađu koji je zagrizao. Istina, niiskusni solisti nisu briljirali. Glazbeni stručnjaci na koncu su pripomenuli kako je šteta što do kraja nisu ispoštovani svi zahtjevi ovog djela kao što je nedostatak tube, dodatne dvije trublje, dva fagota i pomalo riskantno sviranje violončela u visokim pozicijama. Važno je napomenuti kako se [Verdijev] *Requiem* posljednji put u Dubrovniku izvodio 1982. godine, prije 30 godina. Unatoč čestim probama i bezbrojnom preslušavanju mislim da smo tek tada postali svjesni veličine i težine koju ova skladba nosi sa sobom. Ali, nismo se pokolebali. Čekao nas je Mostar. A u Mostaru neka posve druga priča. Prepuna katedrala uživala je u zvucima koje dotad nije imala prilike čuti. Publika se često pogledavala kao da ne vjeruje onome što čuje, pogotovo na staccima ‘Dies irae’ i ‘Tuba mirum’. Neki su se čak uplašili tolike siline i glasnoće. Rijetko kad se u klasičnoj glazbi može čuti toliki *forte*. Kraj nastupa bio je obilježen petnaestominutnim pljeskom. Pljeskali su fenomenalnom Widjaji koji je još jednom dokazao zašto je u samom vrhu svjetskog dirigentskog kruga, izvedbom je ravnao bez pogreške. Naravno, napamet. Pljeskali su i Dubrovačkom simfonijskom orkestru koji je također vrhunski odradio svoj dio posla, kao i solistima. Ipak, mislim da je najveći dio pljeska bio upućen zboru. Bio je to nastup na domaćem terenu, tu su bili roditelji, rodbina, prijatelji i poznanici članova zbora. Većina njih bila je svjesna koliko je trebalo uložiti truda, vremena i snage, koliko je trebalo odricanja da se jedno djelo tolike težine izvede na takvoj razini. Sigurno da bi se tijekom izvedbe mogle pronaći pogreške, međutim to nije toliko bitno. Te večeri zbor je dao više nego što može ponuditi, nikada nismo i ne vjerujem da ćemo ikada više tako zazvučati.

Messa da requiem ipak se pokazala kao pravi izbor. Spoj entuzijazma i volje s profesionalnošću don Dragana i magistre Katje Krolo-Šarac pokazao se kao dobitna kombinacija. Put do uspješne izvedbe bio je trnovit. Zbor je već imao dogovoren nastup na tradicionalnom Božićnom koncertu u Mostaru, kao i na Večernjakovu pečatu. Na oba nastupa pjevao se različit program koji se uvježbavao na probama skupa s *Messa da requiem*. U vrijeme kada su probe trebale postati najintenzivnije, pojavila se elementarna nepogoda u vidu snijega koja je paralizirala čitavu Hercegovinu. Međutim, bilo je lijepo gledati metar i pol snijega vani i u toploj kući slušati *Requiem*. Kada se snijeg počeo čistiti, krenule su i probe. Puno vremena je otišlo, živaca, novčanih sredstava. Isplatilo se.²⁷

Verdijev Rekvijem izveden je najprije u dominikanskoj samostanskoj crkvi u Dubrovniku 29. ožujka u sklopu manifestacije „Dani kršćanske kulture”, a idući dan u mostarskoj katedrali. U zboru je bilo više od stotinu pjevača. Uz

indonezijskog dirigenta svjetskoga glasa Noormana Widjaju, izvođači su oduševili sve prisutne i u Dubrovniku i u Mostaru. Solistički kvartet činili su azerbajdžanska sopranistica Rena Karimov, srpska mezzosopranistica Jelena Bodražić, južnokorejski tenor Kim Jeong-Kyu i hrvatski bas Berislav Puškarić. Rekvijem je u Dubrovniku izveden nakon 30 godina, a u Mostaru prvi put.²⁸ Zbor je još jedanput izvedbom Verdijeva Rekvijema stavio važnu crticu u povijest svoga grada.

Ne umanjujući doprinos ostalih zborova i sastava koji su djelovali i djeluju pri mostarskoj katedrali, činjenica da je zbor „Pro musica” bio i ostao nositelj najzahtjevnijih projekata, neosporna je. Sa svojim voditeljem don Draganom Filipovićem podigli su kulturu grada na zavidnu razinu. Njihova kvaliteta primijećena je i izvan granica Bosne i Hercegovine, a rad nagrađen mnogobrojnim nagradama i priznanjima.

Tablica 1. Kronološki popis nastupa Akademskog zbora „Pro musica”²⁹

GODINA 2006.

21. prosinca	Božićni koncert održan u Hrvatskom domu hercega Stjepana Kosače
5. prosinca	Humanitarni koncert „Srcem bez granica” koji su organizirale časne sestre Služavke Malog Isusa s ciljem pomoći Dječjem domu „Egipat”
5. studenoga	<i>Dona eis requiem</i> don Dragana Filipovića izveden u dubrovačkoj katedrali
2. studenoga	<i>Dona eis requiem</i> don Dragana Filipovića izveden u mostarskoj katedrali
20. lipnja	Nastup na koncertu u Hrvatskom domu hercega Stjepana Kosače u povodu 250. godišnjice Mozartova rođenja
9. svibnja	Misa i koncert u banjolučkoj katedrali
11. travnja	Korizmeni koncert održan u kapelici sestara franjevki u Mostaru
6. siječnja	Koncert sakralne glazbe održan u dominikanskoj crkvi u Dubrovniku

GODINA 2007.

21. prosinca	Božićni koncert održan u Hrvatskom domu hercega Stjepana Kosače
2. studenoga	<i>Dona eis requiem</i> don Dragana Filipovića izveden u šibenskoj katedrali
1. studenoga	<i>Dona eis requiem</i> don Dragana Filipovića izveden u mostarskoj katedrali
31. listopada	<i>Dona eis requiem</i> don Dragana Filipovića izveden u sarajevskoj katedrali

28 Arapović 2012: 6.

29 Popis je vremenski ograničen zbog dvaju razloga. Prvi je izvedba djela *Dona eis requiem* (D. Filipović) 2006. godine, što je ujedno prvi veći samostalni projekt zbora (do tada je zbor pjevao na svetim misama, promocijama, proslavama patrona župe i sl.), a drugi je vrijeme prestanka djelovanja zbora u mostarskoj katedrali.

20. svibnja 10. veljače	Komemoracija za stradale u Lavamündu i Bleiburgu Put u Rim i nastup u crkvi sv. Jeronima
GODINA 2008.	
21. prosinca	Božićni koncert održan u Hrvatskom domu hercega Stjepana Kosače
15. - 16. studenoga	(Misa u Vukovaru)
25. svibnja	<i>Galiotova pesan</i> don Dragana Filipovića izvedena u Hrvatskom domu hercega Stjepana Kosače
24. svibnja 25. ožujka	<i>Galiotova pesan</i> don Dragana Filipovića izvedena u Čitluku Nastup na „Napretkovu” Uskrsnom koncertu u Narodnom kazalištu u Sarajevu
GODINA 2009.	
22. prosinca	Božićni koncert održan u Hrvatskom domu hercega Stjepana Kosače
17. studenoga	<i>Dona eis requiem</i> don Dragana Filipovića izveden u Škabrnji
1. studenoga	<i>Dona eis requiem</i> don Dragana Filipovića izveden u mostarskoj katedrali
20. listopada	Nastup na dodjeli nagrada Internacionalne lige humanista
26. rujna - 1. listopada	Putovanje i nastup u Asizu, Orvietu i Rimu
3. lipnja	Nastup u Kneževu dvoru u Dubrovniku (dio zbora)
15. - 17. svibnja	Lavamünd, Bleiburg i Klagenfurt (komemoracija za stradale i misa)
9. travnja	Mozartov Rekvijem izveden u dubrovačkoj katedrali
7. travnja	Mozartov Rekvijem izveden u kripti crkve u Posušju
6. travnja	Mozartov Rekvijem izveden u mostarskoj katedrali
20. veljače	Nastup na Večernjakovu pečatu u Hrvatskom domu hercega Stjepana Kosače
GODINA 2010.	
22. prosinca	Božićni koncert održan u Hrvatskom domu hercega Stjepana Kosače
14. prosinca	Božićni koncert s Hrvatskom glazbom Mostar, održan u crkvi u Širokom Brijegu
22. studenoga	Sv. Cecilija, nastup u povodu 30. godišnjice katedralnih zborova
18. studenoga	Nastup u povodu 19. obljetnice Hrvatske zajednice Herceg-Bosne
3. studenoga	<i>Dona eis requiem</i> don Dragana Filipovića izveden u crkvi sv. Donata u Zadru
2. studenoga	<i>Dona eis requiem</i> don Dragana Filipovića izveden u mostarskoj katedrali
21. listopada	Beethovenova Deveta simfonija izvedena u tvrđavi Revelin u Dubrovniku
18. kolovoza	Nastup prigodom obilježavanja 20. godišnjice HDZ-a, dvorana na Bijelom brijegu
27. lipnja	Izlet i nastup u Boki kotorskoj
3. svibnja	Nastup na humanitarnom koncertu za Kliniku za dječje bolesti (Pedijatriju) u Hrvatskom domu hercega Stjepana Kosače
1. travnja	Mozartov Rekvijem izveden u tvrđavi Revelin u Dubrovniku

27. ožujka *Miserere nobis* don Dragana Filipovića izveden u crkvi u Međugorju
26. ožujka *Miserere nobis* don Dragana Filipovića izveden u mostarskoj katedrali
26. veljače Nastup na Večernjakovu pečatu u Hrvatskom domu hercega Stjepana Kosače
23. siječnja Misa i biskupsko ređenje mons. Petra Rajiča u mostarskoj katedrali
- GODINA 2011.
22. prosinca Božićni koncert održan u Hrvatskom domu hercega Stjepana Kosače
18. studenoga Mozartove *Vesperae* izvedene u Pločama u povodu 50 godina župe
17. studenoga Mozartove *Vesperae* izvedene u mostarskoj katedrali
14. – 15. kolovoza Koncert i misa za Veliku Gospu na otoku Gospe od Škrpjela
17. lipnja Beethovenova Deveta simfonija izvedena u mostarskoj katedrali
16. lipnja Beethovenova Deveta simfonija izvedena u dubrovačkoj katedrali
14. travnja *Miserere nobis* don Dragana Filipovića izveden u crkvi sv. Katarine na Gornjem gradu u Zagrebu u sklopu festivala Pasijska baština
10. travnja *Miserere nobis* don Dragana Filipovića izveden u crkvi sv. Mateja na Rudniku
2. travnja Biskupsko ređenje mons. Tome Vukšića
5. veljače Koncert sakralne glazbe u kotorskoj katedrali uoči proslave sv. Tripuna
- GODINA 2012.
22. prosinca Božićni koncert održan u Hrvatskom domu hercega Stjepana Kosače
20. prosinca Državni božićni prijam kod predsjedatelja Vijeća ministara u Sarajevu
10. studenoga Promocija diplomanata Medicinskog fakulteta u Hrvatskom domu hercega Stjepana Kosače
31. listopada Mozartove *Vesperae* izvedene u crkvi sv. Mateja na Rudniku
30. listopada Mozartove *Vesperae* izvedene u crkvi na Širokom Brijegu
30. rujna - 6. listopada Putovanje i nastupi u Grazu, Beču, Bratislavi i Salzburgu
14. rujna Misa u mostarskoj katedrali sa Simfonijskim orkestrom Mostar
23. kolovoza Verdijev Rekvijem izveden u dubrovačkoj katedrali
12. lipnja Misa i koncert u župi Potoci u povodu 120. godišnjice župe
7. lipnja Koncert Mate Bulića na stadionu pod Bijelim brijegom
4. lipnja Mozartov Rekvijem izveden u mostarskoj katedrali u sklopu Dana Matice hrvatske
30. ožujka Verdijev Rekvijem izveden u mostarskoj katedrali
29. ožujka Verdijev Rekvijem izveden u dominikanskoj crkvi u Dubrovniku
18. ožujka Mozartov Rekvijem izveden u katedrali u Osijeku
17. ožujka Mozartov Rekvijem izveden u crkvi u Vukovaru
16. ožujka Mozartov Rekvijem izveden u katedrali u Đakovu
2. ožujka Nastup na Večernjakovu pečatu u Hrvatskom domu hercega Stjepana Kosače

ZAKLJUČAK

Glazbena kultura, prema mišljenju velikog broja etnomuzikologa, svrstava se u središte etnomuzikološkoga istraživanja. Iz takvoga stajališta proizlazi to da predmet istraživanja etnomuzikologije nije samo narodna glazba, odnosno tradicionalna folklorna, nego i glazbena kultura naroda kao povijesno-socijalni fenomen.³⁰ Tako uloga glazbe i glazbenoga doprinosa i udjela pojedinca u određenoj kulturi vremenom sve više postaje predmetom istraživanja.

Razvoj glazbene kulture u mostarskoj katedrali u samom početku bio je vezan za liturgijske službe. Godinama se pjevalo i sviralo na misama, što je na početku bila osnovna zadaća zborova i sastava koji su tu djelovali. Više od deset godina ustrajnog truda, vježbanja, nastupa i ispjevanih nota prekinuto je ratnim događanjima, ali ipak se nakon rata glazbeni život u katedrali budi. Katedralni zbor „Marija” ponovno staje na noge, Dječji zbor „Slavuj” se pomlađuje i obnavlja, rađaju se i novi sastavi, a jedan od njih je i Akademski zbor „Pro musica” s desetak članova na početku. Nitko nije mogao ni naslutiti da će zbor „Pro musica” jednoga dana prerasti u zbor od stotinu i pet pjevača i da će sam ili udružen s drugim zborovima izvesti djela kao što su Mozartov i Verdijev Rekvijem, Beethovenova Deveta simfonija, Mozartove *Vesperae* i *Krunidbena misa*, djela don Dragana Filipovića: *Drugo uskrsnuće*, *Mojsija*, *Dona eis requiem*, *Galiotova pesan*, *Miserere nobis*, da će dvadeset dvije godine organizirati božićni koncert; jedanaest godina koncert u povodu Dana mrtvih, korizmene koncerte; da će tri puta pjevati Svetom Ocu; da će nekoliko godina imati čast nastupiti na svečanoj ceremoniji otvorenja Dubrovačkih ljetnih igara i da će nakon petnaest godina postojanja sudjelovati u izvedbi opere *Diva Grabovčeva*. Rim, Beč, Bleiburg, Klagenfurt, Braunschweig, Hamelin, Kotor, Rijeka, Zagreb, Osijek, Đakovo, Vukovar, Zadar, Šibenik, Split, Omiš, Dubrovnik, Sarajevo, Banja Luka – samo su neki od gradova gdje su mostarski pjevači pokazali plodove svojega rada.

Mostarska je katedrala od svoga nastanka bila, uz osnovnu vjersku zadaću i potrebu, mjesto njegovanja i širenja kulture, osobito glazbene. Glazba je bila sastavni dio obrednih službi, ali istovremeno sredstvo isticanja običaja i kulture jednoga naroda. Toga je bio svjestan i don Dragan Filipović došavši na službu. Svojim je radom, kako skladateljskim, tako i kao voditelj zбора, želio očuvati i nastaviti tu zadaću. Uz održavanje liturgijskih obreda katedralni prostor bio je mjesto pogodno za održavanje koncerata, kako domaćih, tako i gostujućih umjetnika, a zborovođe su imali zadatak brinuti o repertoaru koji je morao biti prilagođen spomenutom prostoru. Sama katedrala tako nije bila samo arhitektonsko središte, nego i duhovno uporište koje je dalo istinski temelj razvoju glazbene kulture. Entuzijazam pjevača i zborovođe don Dragana donio je jednu putanju razvoja glazbene kulture. Liturgijski repertoar (mise, gregorijanski napjevi, itd.) vođen je autorskim skladbama samog don Dragana (rekvijem, oratoriji), do onih veličanstvenih djela Mozarta, Verdija itd. Homofonija se pretvarala u polifoniju,

30 Buble 2004: 45.

a želja pjevača bila je tako velika da su sve okrunili izvedbom opere *Diva Grabovčeva*. Ovaj razvojni put nije vezan samo za zbor „Pro musica” nego i za njihova zborovođu. Svoja djela svjesno je skladao i prilagođavao mogućnostima zbora. Osnovni cilj za don Dragana nije bio napisati novu misu, oratorij ili pak rekvijem koji spomenuti Akademski zbor neće moći izvesti, naprotiv, cilj je bio napisati djelo koje će izvesti domaće snage. I u tome je uspijevaio i dalje uspijeva.

Repertoar, nastupi i mjesto djelovanja pokazuju činjenicu kako je u prvim godinama djelovanja zbora težište bilo na razvoju sakralne kulture, ali zajedno s drugim zborovima izašavši iz prostora katedrale, pri čemu se misli na održavanje koncerata, gradili su i glazbenu kulturu grada Mostara. Prvi takav značajan događaj bio je tradicionalni Božićni koncert koji se od 2002. godine pa sve do danas održava u Hrvatskom domu hercega Stjepana Kosače. Glazbena zbivanja koja su nastala u katedrali tako su, izlaskom u druge prostore, ostvarila značajan utjecaj na glazbeni život grada i okolice. Kontinuiranim organiziranjem koncerata i stvaranjem tradicije (Božićni koncert, Koncert u povodu Dušnog dana), skladanjem novih autorskih djela don Dragan je u Mostaru obnavljao, stvarao i gradio slušateljsku publiku, gradio mlade domaće umjetnike, trudio se očuvati i oživjeti rad Simfonijskog orkestra Mostar. Jer, uvijek je bilo najvažnije da većinu iznesu domaće snage!

Mnoge su stranice glazbene literature otpjevali članovi ovoga zbora, mnogo je truda, rada i vremena uloženo da građanima svoga grada, ali i drugih gradova donesu i otpjevaju djela za koja nekada ni sami nisu vjerovali da će ih moći izvesti, mnogo je strpljenja bilo potrebno da voditelj dođe do onih ciljeva koje je na početku formiranja zbora samo priželjkivao. Kulturu grada Mostara katedralni pjevači, skupa sa svojim voditeljem zbora, podigli su na jednu novu razinu, razinu koju su svakim novim nastupom gradili i učvršćivali. Probudili su, obnovili i stvorili slušateljsku publiku. Uspjehom i napretkom zbora „Pro musica” rastao je i skladateljski doprinos voditelja zbora don Dragana Filipovića koji je svoj skladateljski opus širio ponajviše zahvaljujući entuzijazmu svojih pjevača. Iako više ne djeluje kao dio katedralne zajednice, Akademski zbor „Pro musica” sa svojim voditeljem i dalje ima iste motive – bogatiti kulturu svoga grada i šire regije.

LITERATURA

- ***. 2006. U čast našim pokojnicima. *Crkva na kamenu*, pastoralno-informativni list hercegovačkih biskupija, god. 27, br. 12. 4.
- ***. 2007a. Srcem bez granica. *Crkva na kamenu*, pastoralno-informativni list hercegovačkih biskupija, god. 28, br. 1. 25.
- ***. 2007b. Mostarski pjevači i glazbenici kod Pape. *Crkva na kamenu*, pastoralno-informativni list hercegovačkih biskupija, god. 28, br. 3. 16.
- ***. 2007c. Molitva za pokojne u tri katedrale. *Crkva na kamenu*, pastoralno-informativni list hercegovačkih biskupija, god. 28, br. 12. 20.

- ***. 2008a. Praizvedba oratorija „Galiova pesan”. *Crkva na kamenu*, pastoralno-informativni list hercegovačkih biskupija, god. 29, br. 7. 20.
- ***. 2008b. Katedralni zbor mladih u Vukovaru. *Crkva na kamenu*, pastoralno-informativni list hercegovačkih biskupija, god. 29, br. 12. 26.
- ***. 2009a. Mozartov „Requiem” u mostarskoj katedrali. *Crkva na kamenu*, pastoralno-informativni list hercegovačkih biskupija, god. 30, br. 11. 23.
- ***. 2009b. Pro musica u Rimu za spomendan sv. Jeronima. *Crkva na kamenu*, pastoralno-informativni list hercegovačkih biskupija, god. 30, br. 11. 21.
- ***. 2009c. Veličanstvena izvedba Mozartova „Requiem” u mostarskoj prvostolnici. *Večernji list*, god. 49, br. 16289 (8. 4. 2009.). 4-5.
- ***. 2010. Sjećanje na Škabrnju. *Crkva na kamenu*, pastoralno-informativni list hercegovačkih biskupija, god. 31, br. 1. 38.
- ***. 2011a. Poneseni Beethovenovim veličanstvenim djelom. *Dnevni list*, br. 3548 (19. 6. 2011.). 58-59.
- ***. 2011b. Katedralni zbor mladih na proslavi sv. Tripuna. *Crkva na kamenu*, pastoralno-informativni list hercegovačkih biskupija, god. 32, br. 3. 22-23.
- ***. 2011c. Iz Mostara za Vukovar pjesma sjećanja. *Crkva na kamenu*, pastoralno-informativni list hercegovačkih biskupija, god. 32, br. 12. 26.
- Arapović, Martina. 2010. Smiluj se nama, Gospodine!. *Crkva na kamenu*, pastoralno-informativni list hercegovačkih biskupija, god. 31, br. 4. 16.
- Arapović, Martina. 2012. Veličanstveno glazbeno ostvarenje. *Crkva na kamenu*, pastoralno-informativni list hercegovačkih biskupija, god. 33, br. 5. 6.
- Bazina, Marina. 2019. Zbor mostarske katedrale „Marija” – osnivanje i počeci djelovanja. *Bašćinski glasi*, 14. 55-75.
- Buble, Nikola. 1997. *Glazba kao dio života*. Split: Umjetnička akademija Sveučilišta u Splitu.
- Buble, Nikola. 2004. *Kulturološki pristup glazbi*. Split: Umjetnička akademija Sveučilišta u Splitu, Ogranak Matice hrvatske Split.
- Dodig Baučić, Sara. 2017. Identifikacija mladih kroz pjevačku prizmu. *Bašćinski glasi*, 12. 209-224.
- Čirko, don Jozo. 2004. Božićni koncerti. *Crkva na kamenu*, pastoralno-informativni list hercegovačkih biskupija, god. 25, br. 2. 16.
- Franičević, Marijana. 2011. *Hrvatska pjevačka društva u Mostaru od 1873. do 1945*. Diplomski rad. Fakultet prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti. Mostar: Sveučilište u Mostaru.
- Mihaljević, Vine. 2006. Religija i kultura. U: Čikeš, Jozo (ur.). *Muka kao nepresušno nadahnuće*, V. međunarodni znanstveni simpozij. Tivat: Udruga Pasijska baština. 24-38.
- Pejić, Zvonimir. 2014. *Giuseppe Verdi: Analiza stavka „Liberate me” iz „Messa da requiem”*. Magistarski rad. Fakultet prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti. Mostar: Sveučilište u Mostaru.
- Zelenika, Anđelko; Čelebić, Edin (ur.). 2013. *Mostar u slici i riječi*. Zagreb, Mostar: Algoritam Stanek d. o. o.

RAZGOVORI

don Dragan Filipović (1958.) – razgovor vođen u Mostaru 21. rujna 2017. godine

sestra Gracija Akmadžić (1941.) – razgovor vođen u Splitu 10. listopada 2016. godine

sestra Matea Krešić (1972.) – razgovor vođen u Mostaru 9. srpnja 2018. godine

Goran Ajvaz (1988.) – razgovor vođen u Mostaru 25. listopada 2017. godine

ISSN 1330-1128 (Tisak) • ISSN 2584-4059 (Online)

UDK: 78+39(497.58) • CODEN: BAGLEC

BAŠĆINSKI

JUŽNOHRVATSKI ETNOMUZIKOLOŠKI GODIŠNJAK • ETHNOMUSICOLOGICAL YEARBOOK OF SOUTHERN CROATIA

GLASI

● GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK / EDITOR-IN-CHIEF

● MIRJANA SIRIŠČEVIĆ

● GOST UREDNIK / GUEST EDITOR

● JELICA VALJALO KAPORELO

● KNJIGA 15

● SPLIT

● 2020.